

Comentariul operei Sarmanul Dionis scrisa de Mihai Eminescu - prima parte

Proza eminesciana nu este inferioara poeziei, asa cum se crede, de obicei. Geniul eminescian s-a manifestat si in proza cu aceeasi putere. Daca in poezie, filozofia lui Eminescu se dovedeste destul de eteroclită, prezentand elemente foarte eterogene, imprumutate din sisteme dintre cele mai diferite, in proza se poate spune ca geniul eminescian a construit mult mai sistematic si unitar, mai coerent, aceasta si datorita faptului ca proza este, prin natura ei, mai discursiva si permite mai lesne avansarea unor teze si explicarea unor notiuni si concepte.

Proza lui Eminescu are un solid fundament filozofic, format din reflectii despre spatiu si timp, din doctrina metempsihozei si din conceptele de arheu, avatar, anamneza si unitate primordiala. Prin proza sa, Eminescu se impune ca unul dintre cei mai mari creatori de literatura fantastica din toate timpurile, alaturi de Novalis, Jean Paul, ETA Hoffmann, Chamisso, Th. Gautier, Edgar Allan Poe si Gerard de Nerval.

Dintre toate nuvelele si povestirile lui Eminescu, Sarmanul Dionis este cea mai profunda si cea mai incarcata de semnificatii si reflectii filozofice. Nuvela a fost citita la "Junimea" (la 1 septembrie 1972) si n-a fost inteleasa si receptata, asa cum trebuie, de junimisti, care au intampinat-o cu rezerve. George Panu, memorialistul "Junimii", o decreta chiar o... "elucubratie filozofica". Cu toate acestea, Sarmanul Dionis a fost publicata in numerele din decembrie 1872 si ianuarie 1873 ale revistei "Convorbiri literare", cu avizul lui Titu Maiorescu, probabil, singurul dintre junimisti constient de valoarea ei de exceptie.

Sarmanul Dionis depasea, cum am spune astazi, "orizontul de asteptare" al contemporanilor, mai putin familiarizati cu un astfel de gen de proza. In realitate, Sarmanul Dionis ramane capodopera prozei eminesciene, comparabila, prin profunzime si semnificatii, cu Luceafarul, capodopera liricii eminesciene. Sarmanul Dionis este o nuvela metafizica, ale carei sensuri sunt dificil de descifrat, poate, cea mai "filozofica" opera literara in proza, alaturi de romanul Heinrich von Ofterdingen al lui Novalis. Si aceasta, pentru ca putini scriitori au avut o cultura filozofica, atat de temeinica si solida, ca Eminescu, care, la varsta de douazeci de ani, a incercat sa traduca Critica ratiunii pure a lui Kant si a si tradus aproape un sfert din opera cea mai grea a filozofiei. Nici un alt tanar din lume nu s-a incumetat, la aceasta varsta, sa traduca dintr-o opera ce reprezinta o culme a gandirii metafizice universale.

De altfel, in preambulul filozofic al nuvelei Sarmanul Dionis, Eminescu porneste, nu intamplator, de la consideratiile kantiene despre spatiu si timp. Despre acest preambul filozofic s-a scris enorm, dar de cele mai multe ori, a fost gresit interpretat. Dupa Kant spatiul si timpul exista, in mod obiectiv, independent de vointa noastra. Ele sunt apriorice, anterioare oricarei experiente si nu pot fi cunoscute prin simturi, ci numai pe calea intuitiei. In conceptia autorului.